

บทที่ 4

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 11 เป็นต้นมา ศาสนาพุทธในอินเดียก็เริ่มถึงกาลเสื่อมสลาย ชาวพุทธมหายานไม่อาจต่อสู้กับกระแสของวัฒนธรรมอุปนิษัท ลัทธิเซน ตลอดจนการบุกโจมตีของ กองทัพอิสลาม ในที่สุดก็ถูกกลืนและสูญหายไปจากอินเดียในราวพุทธศตวรรษที่ 17 สำนักโยคจาร เองก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน หลังจากยุคของท่านธรรมกิริติก็ถึงกาลตกต่ำ และในที่สุดก็ถูกพราหมณ์ ลัทธินยยะ-ไวเศมิกะกับลัทธิเวทานตะกลืนหายไปหมดสิ้น¹ มรดกทางความคิดที่เหลืออยู่บางส่วนตกทอด ไปอยู่ที่ประเทศจีนและทิเบต สำนักโยคจาร ได้รับการเผยแพร่อยู่ในวงจำกัด มีผู้นับถืออยู่บ้างใน ชุมชนต่างๆ ภายใต้อิทธิพลของ ธรรมลักษณะ (ภาษาจีนเรียกว่าชวบเซียงจง) หลักคำสอนเรื่องจิตได้รับการ คัดแปลงไปตามยุคสมัยดังที่เราได้อธิบายไปแล้ว การศึกษาประวัติศาสตร์ทั้งของอินเดียและจีนทำให้เราทราบว่า อาลยะไม่ใช่หมื่น โนทัศน์ที่หยุดนิ่ง แต่ถูกปรับเปลี่ยนให้มีสภาพต่างๆ ไปตามแต่ผู้ตีความ ดังนั้น ประเด็นการตัดสินใจของสำนักโยคจารว่าควรจะเป็นถือเป็นจิตนิยม (หรือเอกนิยม) หรือไม่และอย่างไรจึงไม่ใช่ประเด็นที่ล้ำสมัยหรือได้ข้อยุติแล้วในทางปฏิบัติ

ท่านสังกรจารย์เป็นพราหมณ์ยุคอุปนิษัทที่มีชื่อเสียงที่สุด ท่านเป็นเจ้าของเวทานตะ ที่ได้ยอมรับว่าประยุคต์แนวคิดพุทธบางส่วนเข้ามาผสมผสานกับแนวคิดพราหมณ์ ทศนะเรื่องความจริงสูงสุด (โมกษะ) ของท่านคล้ายกับหลักการพุทธมาก โดยเฉพาะเรื่องนิพพาน เพียงแต่ภาวะที่เรียกว่าหลุดพ้นของเวทานตะคือการ ได้กลับไปสู่ความเป็นพรหม ถ้าเรายอมรับความเป็นเอกนิยมของอาลยะก็อาจจะกล่าวได้ในทำนองเดียวกันว่า การหลุดพ้นของโยคจารก็คือการ ได้กลับไปสู่จิตสากล ดังนั้นสำหรับผู้สนใจในปรัชญาอินเดีย การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดระหว่างนิกายต่างๆ โดยเฉพาะพราหมณ์กับพุทธ หรือลัทธิเซนกับพุทธ อาจทำให้เราเข้าใจประวัติศาสตร์และพัฒนาการของศาสนาได้ชัดเจนขึ้น

ถึงแม้ว่าปรัชญาโยคจารจะสูญหายไปแล้วกว่าแปดร้อยปี แต่ก็ยังมีผู้รู้พื้นศึกษามากขึ้นในปัจจุบัน ในบรรดาผู้ที่ศึกษาปรัชญาจิตมักจะพบความสอดคล้องกันระหว่างแนวคิดของปราชญ์สำนัก

¹ Chatterjee, A.K., The Yogacara Idealism, p. 44.

โยคจารกับนักปรัชญาตะวันตกเช่นคานท์ ไบป็นิช เบิร์กเลย์ หรือเฮเกล โดยเฉพาะจิตนิยมไดอะเลกติก (dialectical idealism) ของเฮเกลที่อาจารย์สมภารสรุปสาระสำคัญไว้ว่า แต่เดิมสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในจักรวาลครั้งหนึ่งเคยมีสภาพเป็นหน่วยเดียวกัน หรือสิ่งต่างๆ มาจากต้นกำเนิดเดียวกัน เฮเกลเรียกต้นกำเนิดนี้ว่า จิตสัมบูรณ์ แต่จิตสัมบูรณ์มีภาวะที่ขัดแย้งกันภายในทำให้ไม่สามารถคงอยู่ในสภาพเดิมได้ ต้องเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งอื่น เมื่อเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งใดสิ่งนั้นก็จะมีธรรมชาติขัดแย้งกันจนต้องเปลี่ยนสภาพเป็นสิ่งใหม่ต่อไป เฮเกลเชื่อว่า ธรรมชาติที่ขัดแย้งกันเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่ง ทั้งนี้เพราะสรรพสิ่งก็คือจิตสัมบูรณ์ที่กลายสภาพมาแล้วนั่นเอง² กฎไดอะเลกติกของเฮเกลก็คือกฎธรรมชาติคล้ายคลึงกับกฎอนิจจังของไตรลักษณ์ ส่วนจิตสัมบูรณ์ที่มีธรรมชาติขัดแย้งกันภายในก็คล้ายคลึงกับอาลยะที่มีธรรมชาติขัดแย้งกันอยู่ระหว่างนิพพานกับสังสารวัฏ ดังนั้น การเปรียบเทียบจิตสัมบูรณ์ของเฮเกลกับอาลยะของโยคจารจึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ

แนวคิดเรื่องขณิกาวตซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นเอกลักษณ์ของพุทธปรัชญาด้วยได้รับการขยายความให้ทันสมัยด้วยทฤษฎีควอนตัมฟิสิกส์ ปัจจุบันนักฟิสิกส์ทั่วไปยอมรับในเรื่องขณะจุดของเวลาที่เคลื่อนไหวสัมพันธ์กันตลอด เวลาไม่ได้เดินเป็นเส้นตรงผ่านอดีตสู่ปัจจุบันและตรงไปข้างหน้าเป็นอนาคต แต่เวลาเกิดขึ้นเป็นจุดตำแหน่งของที่ว่าง โดยไม่มีความแน่นอนสมบูรณ์และเปลี่ยนแปลงไปตามผู้สังเกต ความสอดคล้องของทั้งสองทฤษฎีที่ค้นพบต่างเวลากันนับพันปีนี้แสดงให้เห็นในข้อความเช่น

มีข้อมูลข้อพิศูจน์บางอย่างที่อาจทำให้ประมวลได้ว่า คนตายไป จิตความจำไม่ได้ตายไปด้วย ร่างกายเป็นเพียงบ้าน หรือเป็นเพียงเสื้อผ้าให้จิตวิญญาณส่วนที่เป็นความจำได้อาศัย บ้านผุ เสื้อผ้าเปื้อน จิตหรือข้อมูลความจำไม่ได้ผุพังไปด้วย เพียงแต่จิตรู้ความทรงจำนั้นไม่ได้อยู่ในรูปของสารเคมี แต่อยู่ในรูปของสนามพลังงานแควนตัม คลื่นคืออนุภาคเช่นอิเล็กตรอน โฟตอนที่ซึมแทรกไปในที่ว่างของจักรวาล หรือสู่ฮาร์ดแวร์อื่นๆ ว่ายเวียนไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เช่นเดียวกับยีนส์ แต่ไปในภพหรือมิติและระนาบใดก็ได้ ไม่ไปไหนก็ได้ หรือ ไปรวมกับสติปัญญาของดาว ของกาแลคซี ณ ที่หนึ่งที่ใดในจักรวาล ไม่ว่าจะคิดกาลหรืออนาคตกาลเช่นเดียวกับอิเล็กตรอนควอนตัมที่ไม่มีตำแหน่งแหล่งที่ก็ได้³

² สมภาร พรหมทา, พุทธศาสนมหายาน, หน้า 130-131.

³ ประสาน ต่างใจ, จิตกับจักรวาล (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2540), หน้า 76.

นอกจากนี้คุณหมอบุรุษยังอ้างถึงนักฟิสิกส์ที่มีชื่อเสียงชื่อ การี ซูกอฟ ที่กล่าวไว้ว่า ปฏิกริยาทุกๆ ปฏิกริยาระหว่างกันของอนุภาคที่ต่ำกว่าอะตอมทั่วทั้งจักรวาลและในทุกสรรพสิ่ง มีแต่การทำลายล้างอนุภาคเดิมให้หายไปเพื่อเปลี่ยนแปลงสร้างอนุภาคใหม่ขึ้นมาจากนั้น ทั่วทั้งจักรวาลจึงมีแต่การสิ้นเคลื่อน ไหวเดินไปอย่างต่อเนื่องระหว่างการทำลายหายไปเพื่อการเกิดใหม่อนุภาคใหม่ จากสสารสู่พลังงานและจากพลังงานสู่สสาร ปรากฏเจ็ดห้าของสิ่งที่เกิดใหม่ที่ตั้งอยู่ชั่วคราวแล้วสิ้นหายไป เพื่อการเกิดประภคที่ใหม่กว่าตลอดเวลา การเกิด การตั้งอยู่ การดับไป และการเกิดใหม่ จึงไม่มีวันหยุด ยังมีวันสิ้นสุด ทั้งหมดคือ ความจริงแท้ยิ่งที่สุด⁴

สำหรับผู้ที่เคยศึกษาวิทยาศาสตร์แผนใหม่อาจลองเปรียบเทียบหลักการขนิภควาทกับการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ใหม่ๆ ได้อย่างไม่ขัดแย้งกัน ความคิดเรื่องอภคจะไม่จำเป็นต้องผูกขาดอยู่แต่ในโลภคของนักการศาสนา เพราะจิตที่เราศึกษามาเป็นเรื่งของธรรมชาติที่ใครก็อาจเข้าใจได้ไม่จำเป็นต้องเป็นชาวพุทธเสมอไป นักฟิสิกส์ชั้นนำของโลภคส่วนใหญ่ก็มักเป็นผู้ที่เคร่งศาสนาและเข้าใจปรัชญาได้ดี การเปรียบเทียบหลักขนิภควาทกับควอนตัมฟิสิกส์เป็นเรื่งที่น่าสนใจ ทั้งยังเป็นประเด็นที่ใหม่มากในสังคมไทยเรา

นอกจากนี้ยังมีกรณีศึกษาเปรียบเทียบจิตของเถรวาทและจิตของสำนักโยคจาร พิชะในอภคจะเหมือนหรือต่างกับจิตเจตสิกในทางเถรวาทอย่างไร ตลอดจนประเด็นการได้แย้งระหว่างนิกายทางมหายานด้วยกันเอง คือ นิกายมารยมิกะกับนิกายโยคจาร ที่ต่างอ้างว่าอีกฝ่ายขัดกับหลักบัญญัติของพระพุทธองค์ พวกมารยมิกะมักโจมตีนิกายโยคจารเสมอว่าเป็นพวกสัสตวาท (คือถือว่าจิตมีอยู่อย่างเที่ยงแท้ถาวร) ส่วนพวกโยคจารก็มักค่านินิกายมารยมิกะว่าเป็นพวกอุภคเวทวาท (คือถือว่าทุกสิ่งสิ้นสูญไม่มีอะไรเหลืออยู่) ในที่นี้ เราได้ขจัดข้อสงสัยในเรื่องเที่ยงแท้ถาวรไปแล้ว แต่อาจจะมีเหตุผลอื่นอีกซึ่งคงจะต้องอาศัยการศึกษาตีความต่อไป

---

⁴ ข้อความจากแหล่งเดียวกัน, หน้า 134-135.